

ביאורים

רוב האנשים אינם רעי לב. אין רבים שמעליבים חבר ופוגעים בו סתם בשביל לביישו. לפעמים העלבון לא נעשה מתוך כוונה רעה, אלא סתם מחוסר תשומת לב. לא ידענו שהדבר יפגע כל כך או שלא חשבנו מראש על המילים שאמרנו. יש חשיבות גדולה לדברים היוצאים מפינו או לטון שבו אנו מדברים, ולכן עלינו להיזהר מאוד שלא לפגוע ושלא יישמע וזול מאופן הדיבור שלנו.

אך לפעמים העלבון נעשה מתוך כוונה לפגוע. לא מחוסר רגישות או שנאה כלפי הזולת, אלא מתוך עודף אהבה עצמית. כאשר אדם פוגע בחברו הוא חש את עצמו טוב וחזק, כשרוני יותר מחברו ומקובל חברתית יותר ממנו. אדם נמוך שרוצה לראות עצמו כגבוה ילך ליד מישוהו נמוך ממנו. כך גם אדם שרוצה לראות עצמו חשוב ומכובד ילך ליד אדם פחות חשוב ממנו, או יבזה אותו. זוהי כמובן אשליה. הוא לא באמת טוב יותר מקודם ואולי דווקא להפך, אבל כך הוא נראה בעיני עצמו ובעיני החברה.

אותו הדבר בנוגע לנתינת עצה רעה - אדם משיא לחברו עצה לא טובה כדי שהוא עצמו ייהנה ממנה.

אם רק היינו מסתכלים על המקרים האלה מהצד היינו מריחים שיש כאן משהו לא טוב, אם זו העלבת חבר ואם זו נתינת עצה שאינה טובה בשבילו. אבל כאשר אנחנו נכנסים לתמונה הדבר לא נראה לנו רע כל כך. יש לנו תירוצים רבים המסבירים למה נהגנו בסדר. האהבה העצמית מעוותת אותנו, וכדי לראות את האמת גם במעשים ובמחשבות שלנו עלינו להתרגל לנקיות המידותית שעליה מדבר הרמח"ל.

הרחבות

• הונאת דברים חמורה יותר מהונאת ממון

גְדוֹל הוֹנָאת דְּבָרִים מֵהוֹנָאת מִמּוֹן. המקור לדבר זה מובא בגמרא, ושם מוסבר גם מדוע הונאת דברים חמורה יותר: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: גדול אונאת דברים מאונאת ממון, שזה נאמר בו 'ויראת מאלהיך' וזה לא נאמר בו 'ויראת מאלהיך'. ורבי אלעזר אומר: זה בגופו וזה בממונו. רבי שמואל בר נחמני אומר: זה - ניתן להישבון, וזה - לא ניתן להישבון" (בבא מציעא נח:).

• חומרת הלבנת פנים

הַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. רבנו יונה מביא את דברי חז"ל הללו וכותב: "ומה שלא אמרו כן על הרוצח שאין לו חלק לעולם הבא, כי המלביין פני חברו אינו מכיר גודל חטאו, ואין נפשו מרה לו על עונו כמו הרוצח, על כן הוא רחוק מן התשובה" [שערי תשובה ג, קמא].

חשוב לציין גם את דברי רבנו עובדיה מברטנורא בעניין, שכתב: "אבל אם חזר בתשובה קודם מותו, אין לך דבר שעומד בפני התשובה" [פירושו לאבות ג, יא].

וַיְדַבֵּר עִתָּהּ עַל הַחֲטָאִים הַמְדִינִיִּים הַנּוֹלְדִים מִחֲבֵרַת בְּנֵי-הָאָדָם וְקַבּוּצָם, כְּגוֹן, הוֹנָאת דְּבָרִים, הַלְבַּנַּת הַפְּנִים, הַכְּשַׁלַּת הָעוֹר בְּעֵצָה, וְכִלּוּת, שְׁנֵאָה וּנְקִימָה, שְׂבוּעוֹת, דְּבַר שֶׁקֶר וְחִלּוּל הַשֵּׁם, כִּי מִי יֹאמֶר נְקִימָה מֵהֶם, טְהִרְתִּי מֵאֲשֶׁמָּה בָּם? כִּי עֲנִיָּהֶם רַבִּים וְדָקִים עַד מְאֹד, אֲשֶׁר הֵחָזֵהרָ בָּם טָרַח גְּדוֹל.

הוֹנָאת הַדְּבָרִים בְּכִלְלָהּ, הוא לדבר בפני חברו לבד שיבוש ממנו, כל-שכן האמירה בפירושו דבר שיבוש בו, או לעשות לו מעשה שיגרום לו שיבוש, והוא מה שאמרו בפרק הזהב (משנה בבא מציעא ד, ט), "אם היה בעל תשובה, לא יאמר לו זכר מעשיך הראשונים" וכו', (שם בגמרא נח ע"ב) "אם היו חללים באים עליו, לא יאמר לו פִּדְרָךְ שְׁאֲמָרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב, 'זָכַר נָא מִי הוּא נָקִי אֲבָד' וכו' (אייב ד, ט), אם היו חמרים מבקשים הימנו תבואה, לא יאמר להם, לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה, ויודע בו שלא מכר תבואה מימיו". וכבר אמרו זכרונם לברכה (שם), "גְּדוֹל הוֹנָאת דְּבָרִים מֵהוֹנָאת מִמּוֹן" וכו'. וכל-שכן אם הוא ברבים, שבהדיא שנינו (אבות ג, יא), המלביין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, ואמר רבי חסדא (בבא מציעא נט ע"א), "כל השערים ננעלו חוץ מן שערי הונאה", ואמר רבי אלעזר (שם), "הכל - הקדוש-ברוך-הוא נפרע על ידי שליח, חוץ מהונאה", ואמרו (שם), "שלישה אין הפרגוד ננעל בפניהם", ואחד מהם הונאה. ואפילו לדבר מצוה אמר הכתוב (ויקרא יט, יז), "הוכח תוכיח את עמיתך", ואמרו זכרונם לברכה (ערכין טז ע"ב), "כול אפלו פניו משתנות? תלמוד לומר, 'ולא תשא עליו חטא'".

מִכָּל אֵלֶּה הַמַּאֲמָרִים תֵּרָאָה עַד הֵיכָן מֵתַפְּשָׁטִים עֲנֵפֵי הָאֲזָהָרָה הַזֹּאת, וכמה ענשה קשה.

בְּעֵינָיו נְתִינֵת הָעֵצָה, שנינו בתורת כהנים (קדושים פרשה ב הלכה יז), "ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יז) - לפני סומא בדבר. אמר לך בת פלוני מהו לכהנה? אל תאמר לו כשרה, והיא אינה אלא פסולה. היה נוטל בך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו וכו', ואל תאמר לו, מכר שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה ממנו. שמא תאמר, עצה פה אני נותן לו, שהרי הדבר מסור ללב, שנגאמר, 'ויראת מאלקיך'".

נִמְצְאוּ לְמַדִּים, שבין בדבר שיכול להיות נוגע בו, בין בדבר שאינו נוגע בו כלל, חבי אדם להעמיד את הבא להתיעץ בו על האמת הזך והברור. ותרצה שעמדה תורה על סוף דעתם של רמאים, דלאו בשופטני עסקינן שיעצו עצה שרעתה מפרסמת ונגלית, אלא בחכמים להרע, אשר יתנו עצה לחבריהם שלפי הנגלה בה, יש בה מן הרוח אל חברו באמת, אך סוף הענין אינו לטובתו של חברו, כי אם לרעתו ולהנאתו של המיעץ, על כן אמרו, "שמא תאמר עצה פה וכו' והרי הדבר מסור ללב" וכו'. וכמה נכשלים בני האדם באלה החטאים יום יום, בהיותם קרואים והולכים לתקף חמת הבעצ, וכבר התבאר גדל ענשם בפתוב (דברים כז, יח), "ארוז משגה עור בדריך". אך זאת היא חובת האדם הישר, פאשר יבוא איש להתיעץ בו יעצהו העצה שהיה הוא נוטל לעצמו ממש, מבלי שישקוף בה אלא לטובתו של המתיעץ, לא לשום תקלית אחר, קרוב או רחוק שיהיה, ואם יארע שיראה הוא הזק לעצמו בעצה ההיא, אם יכול להוכיח אותה על פניו של המתיעץ - יוכיחהו, ואם לאו יסתלק מן הדבר ולא יעצהו, אך על כל פנים אל יעצהו עצה שתקליתה דבר זולת טובתו של המתיעץ, אם לא שפנת המתיעץ לרעה, שאז ודאי מצוה לרמותו, וכבר נאמר (תהלים יח, כז), "ועם עקש תתפתל", וחשי הארפי ויכח.

הַמְדִינִיִּים - החברתיים. **לְכַהֵנָה** - להינשא לכהן. **וְנוֹטְלָה** - את השדה. **דְּלָאוּ בְּשׁוֹפְטָנִי עֲסָקִינָן** - לא בשופטים מדובר. **לְתַקֵּךְ** - לחזק. **שִׁישְׁקִיף** - שיתבונן.

הַצִּלְחָה, שְׁמִירָה, בְּרִאוֹת וּפְרִנְסָה טוֹבָה
לְהַדְסָ בַת רַבְקָה לְאֵהוָּי

